

Vihertikka

on mainettaankin harvinaisempi

Harmaapäätikka on hieman vihertikkaa pienempi, lyhytkaulaisempi ja pieninokkaisempi. Punainen rajoittuu koiraalla pääläen etuosaan. Pää on yhtenäisen harmaa, vain ohjas ja ohut viiksimuova ovat mustia. Selkäpuoli on maltillisemmän vihreä verrattuna vihertikkaan, mutta silläkin yläperä loistaa kellanvihreänä. Harmaapäätikan silmä on joskus melko vaalea, mutta siinä on aina punertava sävy. Vihertikan ja harmaapäätikan erottaa myös äänistä. Vihertikan soidinkaklatus on palokärkeä muistuttavaa jankuttavaa nauramista "kly-kly-kly-kly...". Harmaapäätikan laulu taas on laskeva ja tempoltaan nopeutuva sarja "kiik... kiik-kiik... kyu-kyu-kyu-kyu". Rummutus on samankaltainen, mutta vihertikka rummuttaa harvemmin kuin harmaapäätikka. MIKA SELIN

Vihertikasta ilmoitetaan usein havaintoja, jotka kuitenkin lähes poikkeuksetta koskevat kotoista harmaapäätikkaa. Sekaannusta aiheuttavat käännöskirjallisuus ja moniselitteinen lajinimi – myös harmaapäätikka on väritykseltään pääosin vihreä. Vihertikka on havaittu Suomessa vain seitsemän kertaa.

Vihertikka saattaa hyvinkin olla laji, josta ilmoitetaan eniten väärää havaintoa Suomessa. Lintutietopalvelu Tiiran etusivulle pamahtaa jokaisen Pihabongauksen jälkeen vihertikkahavaintoja, jotka sitten katoavat sieltä vähin äänin. Tiiran yhdistyskäyttäjät poistavat niitä todettuaan, että havainnoitsija ei ole ottanut harmaapäätikkaa huomioon tai sitten havainto ei muuten täytä suurharvinaisuuden vaatimaa dokumentoinnin tasoa. Toisinaan laji vaihdetaan harmaapäätikäksi, kun havainnoijan kanssa päästään määräyksestä yhteisymmärrykseen.

Käännöskirjojen karhunpalvelus

Useimmat vihertikkahavainnot koskevat linturuokinnoilla piipahtavia yksilöitä. Kun tiaisten, viherpeippojen ja keltasirkkujen viereen ilmestyy iso vihreä tikka, sitä aletaan tunnistaa kirjahyllyssä pölyttyneen lintukirjan avulla. Vaikka kotimaisia lintukirjoja on nykyään tarjolla vino pino, monen hyllyssä lepää yhä alun perin Euroopan markkinoille tehty ja suomeksi käännetty teos. Näissä kirjoissa vihertikka komeilee muina miehinä muiden lajien joukossa ja harmaapäätikka mainitaan korkeintaan sivuhuomautuksena. Manner-Euroopassa vihertikka onkin tavallinen laji, harmaapäätikka sitä harvinaisempi.

Eurooppalaiset käännöskirjat on kyllä yleensä toimitettu Suomen oloihin, mutta tekstiä ei aina lueta loppuun saakka. Toisaalta teks-

tissä mainittu vihertikan harvinaisuus saattaa heittää vain lisää vettä myllyyn: "Ajatella, että meidän pihallemme eksyi noin harvinainen lintu!". Lisäksi harmaapäätikka oli vielä 20–30 vuotta sitten selvästi vähälukuisempi kuin nykyään ja sen levinneisyysalue selvästi suppeampi. Siksi vanhimpia suomalaisia lintukirjoja lukevat saattavat saada sen käsityksen, että harmaapäätikkoja on vain Etelä-Suomessa. Laji on kuitenkin viimeistään 2000-luvulla levinnyt Lappia myöten koko Suomeen.

BirdLife Suomen rareiteetikomitean mukaan vihertikka on havaittu Suomessa vain seitsemän kertaa:

- 8.10.1931 Parikkala 1 kv (Helsingin Yliopisto)
- 18.5.1974 Puumala Kyllölä pari (E. Rahikainen ym.)
- 5.11.1976 Rautjärvi Kurrosenkylä koiras (A. Javanainen)
- 25.4.1987 Imatra Mellonmäki koiras (J. Jantunen ym.)
- 13.10.1991 Uukuniemi Pyhäjärvi koiras (J. Rantanen ym.)
- 11.9.2005 Kesälahti Suurikylä koiras (Petri Hottola)
- 31.5.2007 Kesälahti Totkunniemi koiras (Hans Colliander)

Alalle vihkiytymättömiä lintulaudan tarkkailijoita ei helpota sekään, että vihertikan nimi sopisi itse asiassa ihan hyvin myös harmaapäätikalle. Senkin selkäpuoli on vihreä, ja tikan näkee usein juuri selkäpuolelta sen kiipeillessä puussa tai lentämässä havainnoitsijasta poispäin.

Aidan takana vihreämpää

Vihertikan maailmanlaajuinen levinneisyysalue on verrattain pieni. Lajia on vain Euroopassa ja osassa Lähi-itää. Vihertikka pesii kuitenkin kaikissa Suomen naapurivaltioissa. Laji on melko äänekäs, suhteellisen kookas, näyttävä ja helposti havaittava. Jos vihertikkoja liikuskelisi Suomessa paljonkin, aktiiviset lintuharrastajat näkisivät niitä nykyistä useammin. Miksi niitä ei sitten nähdä, kun levinneisyysaluekin ulottuu niin lähelle?

Ensinnäkin vihertikan harhautumistodennäköisyyttä vähentää sen voimakas paikkauskollisuus. Nuoret linnut levittäytyvät itsenäistyttyään, mutta eivät yleensä muutamaa kilometriä kauemmas. Jonkin verran liikehdintää todetaan myös keväällä, kun tikat hakevat pariutumiskumppania. Euroopan rengastuskeskusten unionin (EURING) rengaslöytötilastojen valossa yli 20 kilometrin siirtymät ovat harvinaisia ja yli 100 kilometrin siirtymiä tunnetaan vain muutama. Kaksi pisintä siirtymää (491 ja 235 km) koskevat Pyreneiden niemimaalla elävää *sharpei*-alalajia. Muualla Euroopassa kauimmas taivaltaneet vihertikat on löydetty 173 ja 119 kilometrin päästä rengastuspaikoiltaan Saksasta ja Belgiasta.

Toiseksi vihertikka on taantunut useimmissa Euroopan maissa. Virossa laji on vähentynyt

Vihertikka on kookas tikka, jolla on vahva ja pitkä nokka. Päälaki on pitkälle niskaan saakka punainen molemmilla sukupuolilla. Silmä on valkoinen ja sitä ympäröivä höyhenalue laajalti musta. Viiksijuova on leveä, ulottuu nokan tyvelle ja sulautuu silmää ympäröivään mustaan höyhenalaan. Kuvan naaraalla viiksijuova on musta, koiraalla sen keskusta olisi punainen. Vihertikan selkä on kirkkaan sammalenvihreä ja yläperä neonvihreä. Poispäin lentävä lintu on suorastaan hätkähdyttävän vihreä. Vihertikalla näkyy usein kupeilla täplitystä tai poikkijuovia, joita ei harmaapäätikalla ole. Vatsapuolellakin voi olla vihreää sävyä. Vihertikka ruokailee hyvin usein maassa pääravintoansa muura-haisia etsien. JUKKA J. NURMI

Harmaapäätikalla on lyhyt nokka ja pieni pää. Silmä on punainen tai kellanpunainen. Pää on miltei kauttaaltaan harmaa, samoin vatsapuoli on harmaavoittainen. Viiksijuova on lyhyt ja kapea, eikä se aina ulotu nokan tyvelle. Vain ohjas on musta. Naaraalla ei ole päässä lainkaan punaista.
WILLIAM VELMALA

ja sen levinneisyysalue on supistunut huomattavasti viime vuosisadan kuluessa. Tuorein kannanarvio esittää pesimäkannaksi 50–100 paria, ja Viron uudessa lintuatlaksessa 2003–09 havaittiin vain kolme varmistettua ja kahdeksan todennäköistä pesintää Saarenmaalla ja kaksi todennäköistä mantereella. Venäjällä laji pesii säännöllisesti Pietarin alueella (jopa yleisempänä kuin harmaapäätikka), mutta Laatokan Karjalasta, linjan Pietari–Novgorod pohjoispuolelta tunnetaan vain yksi pesintä ja kourallinen muita havaintoja. Myös Ruotsissa laji on taantunut selvästi 1970-luvulta alkaen, vaikkakin kanta on viimeisen 15 vuoden ajan ollut vakaa.

Vihertikan vähennyttä lähialueillamme lajin harhautuminen Suomeen alkaa vaikuttaa

entistäkin epätodennäköisemmältä. Ruotsista tai Virosta Suomeen pyrkivän vihertikan pitäisi lentää laajan merialueen yli. Se on omiaan lannistamaan aukeiden alueiden ylittämistä viiroksuvan lajin vierailuhalukkuutta, joten todennäköisin harhautumisreitti Suomeen kulkee Karjalan kannaksen kautta.

Kaikki BirdLife Suomen rareiteetikomitean hyväksymät vihertikkahavainnot ovatkin aivan itärajan tuntumasta. Laji on havaittu Rautjärvellä ja Imatralla sekä kahdesti Parikkalassa ja Kesälahdella. Läntisin näistä on Puumalasta, sekin vain alle 70 kilometriä valtionrajasta. Virallisia havaintoja on siis vain seitsemän. Havainnoista kolme on keväältä (huhti–toukokuu) ja neljä syksyltä (syys–marraskuu).

Historian siipien havinaa

K. E. Kivirikko kertoo Suomen ensimmäisistä vihertikkahavainnoista kirjoissaan Suomen selkärangaiset (1940) ja Suomen linnut (toinen, uusittu painos; 1943). Hänen mukaansa laji havaittiin viisi kertaa Karjalassa 1931–33, silloisten valtakunnanrajojen sisäpuolella. Lajin tulkittiin pyrkivän levittäytymään Suomeen, koska

Kivirikko totesi näiden (sen ajan käytän-

nön mukaan) ampumalla kerätyn viiden yksilön poikkeavan ulkonäöltään ruotsalaisista vihertiikoista. Tarkan kuvauksen ensimmäisestä, Kurkijoella maaliskuussa 1931 havaitusta yksilöstä kirjoitti **K. J. Walle** Memoranda Societas pro Fauna et Flora Fennica -lehdessä. Kivirikko toisti Wallen kuvauksen omissa kirjoissaan. Koska vastaavannäköisiä, nimialalajista poikkeavia vihertikkoja ei ollut aiemmin kuvattu missään muualla, Kivirikko ehdotti lintujen olevan ennen kuvaamatonta alalajia *carelicus*. Hän mainitsee kahden viidestä tikkanäytteestä tuhoutuneen pommituksissa Viipurissa, mutta tosiasiaa rajan taakse jäi vain yksi näyte. Neljä on edelleen tallella: kolme Helsingissä Luonnontieteellisen keskusmuseon kokoelmissa ja yksi Turun yliopiston Eläinmuseossa.

Kivirikon ehdottamaa uutta alalajia ei koskaan virallistettu, ja ehkä hyvä niin. Asia nousi unohduksista, kun helsinkiläinen lintuharrastaja **Matti Lammin-Soila** kiinnitti huomiota puolalaisella verkkosivustolla esitettyihin kuviin mahdollisesta viher- ja harmaapäätikan risteymästä. Sen tuntomerkit tuntuivat täsmäävän Kivirikon kuvaukseen *carelicus*-alalajista. Kävin tarkistamassa Helsingissä ja Turussa olevat neljä näytettä, ja toden totta, niistä kolmen

Lublinissa, Itä-Puolassa valokuvattiin tammikuussa 2010 todennäköinen viher- ja harmaapäätikan risteymä, jolla on nähtävissä molempien lajien tuntomerkkejä. Vihertikalle sopisivat sammalenvihreä selkäpuoli, vaalea silmä, paksuhko viiksijuova ja vahvasti raidalliset pyrstösulat. Harmaapäätikkaan viittaavat lyhyt ja kapea nokka, pieni pää, liian vähän mustaa silmän ympärillä ja punaisen rajoittuminen vain pääläen etuosaan. Tälläkin yksilöllä niska on musta. SYLWESTER AFTYKA

Vihertikan pyrstö on voimakkaasti poikkiraidallinen. Supussa olevassa pyrstössä, esimerkiksi tikan kiipeillessä puussa, pyrstön reunat näkyvät poikkiraidallisina. Kuvan linnulla yläperä ja pyrstön yläpeitinhöyhenet ovat pilkulliset, koska lintu on nuoruuspuvussa.

WILLIAM VELMALA

Harmaapäätikan keskimmissä pyrstösulissa voi olla jonkin verran poikkiraidoitusta, mutta se ei ole yhtä voimakasta kuin vihertikalla. Reunimmat pyrstösulat ovat yleensä raidattomat. WILLIAM VELMALA

yksilön tuntomerkit viittaavat nimenomaan risteymään. Linnut on kerätty nykyrajan takaa Karjalankannakselta, Kurkijojoen ja Kirvun kunnista. Neljäs kokoelmassa säilynyt lintu, joka on Kivirikon mainitsemasta viidestä yksilöstä ainoa Suomen nykyisten rajojen sisäpuolella kerätty (Parikkalassa 8.10.1931), on sen sijaan eittämättä nuori koirasvihertikka – ja siis Suomen ensihavainto.

Neljästä 1930-luvun vihertikkahavainnosta kolme koskee siis todennäköisesti risteymää. Yksi niin ikään Kirvusta kerätty näyte lienee tu-

houtunut, joten sitä ei enää voi arvioida. Merkittäviä levittäytymispyrkimyksiä Suomeen vihertikalla tuskin tuolloinkaan oli. Tuohon aikaan harmaapäätikkäkin oli alueella paljon harvinaisempi kuin nykyään. Risteytymistodennäköisyys sukulaislajeihin kasvaakin, kun oman lajin lisääntymiskumppanit ovat harvassa. Viher- ja harmaapäätikan risteytymisestä tunnetaan kirjallisuudessa vain muutama havainto, mutta sekin vaihtoehto täytyy sulkea pois mahdollisen vihertikan osuessa kohdalle.

Kiitokset

Kiitos avusta artikkelin valmistelussa auttaneille Margus Ellermaalle, Jari Kontiokorvelle ja Teemu Lehtiniemelle.

Vihertikasta lisää:

Cairenius, S. 2006. Vihertikka Virossa ja muualla Baltiassa. – *Ornis Karelica* 29: 32–33.

Kondratyev, A. V. & Ptchelintsev 2006. Vihertikan *Picus viridis* nykyinen tilanne Luoteis-Venäjällä. – *Ornis Karelica* 29: 28–30.

Kontiokorpi, J. 2006. Eteläkarjalaisten havainnot vihreistä tikoista Etelä-Karjalassa ja Luoteis-Venäjällä. – *Ornis Karelica* 29: 30–31.

Todennäköinen viher- ja harmaapäätikan risteymä on tallennettu maaliskuun lopulla 1931 Kurkijoelta. Pään kuviot ovat lajien puolivälistä: Silmän ympärillä on aivan liian vähän mustaa vihertikalle, mutta viiksijuova on liian paksu harmaapäätikalle. Päälaki on punainen, mutta ei yhtä laajalti kuin vihertikalla. Niska on musta. Harmaanvihreä selkäpuoli sopii paremmin harmaapäätikalle. Pyrstösulat ovat vihertikkamaisesti raidalliset reunimmaisista sulkia myöten. Nokka on melko pitkä, vihertikkamainen. Tämä Kivirikon vihertikkana mainitsema lintu on Turun yliopiston Eläinmuseon kokoelmassa. WILLIAM VELMALA